

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Богдана Павла Анатолійовича

на тему «Модифікації образотворення в історії естетичної думки»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми дисертації.

Дисертація Богдана Павла Анатолійовича присвячена дослідженню проблеми концептуалізації образотворення в філософсько-естетичному дискурсі. Незважаючи на те, що тема відноситься до класичних у філософії та посідає особливе місце в розвитку естетичної думки, вона продовжує бентежити уми філософів та вносити нові нюанси, коректуючи, корегуючи, розвиваючи уявлення стосовно проблеми образотворення. Сучасний світ складний, насичено трагічний, особливо до української сучасної реальності, потребує осмислення жахливого досвіду військової агресії не лише в екзистенціальному аспекті, а й в естетичному вимірі. Категорії естетики відображають у розвитку своєї змістовної насиченості ті зміни, що відбуваються як в суспільстві в цілому, так і у свідомості, психічному і емоційному стані кожного активного чи пасивного учасника цих подій. Прекрасне, потворне, героїчне, піднесене, трагічне наповнюються новими смислами, новим звучанням в пограничній ситуації виживання, самозбереження держави і нації.

Практика вносить корективи в теоретично-парадигмальні узагальнення, що призводить до появи нових проблем, тем, ракурсів дослідження як то естетика повсякденності, естетика довкілля, історія емоцій, візуальна культура тощо. Проте без дослідження історії естетики, історії філософії дослідити модифікації образотворення неможливо, тому автор цілком слушно проводить дослідження історичних форм розвитку поняття образу, образної культури, понять скульптурності і пластичності від античності до сьогодення, приділивши особливу увагу розвитку цих проблем в українській філософській традиції.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

1. Окреслено теоретико-методологічні засади проблематизації концепту образотворення в філософській думці через переосмислення практик образотворення, представлені критикою «абстракції естетичної

свідомості» у М. Гайдеггера, Г. Гадамера, Г. Бьома; проблематизацією автономності художнього поля у Г. Зіммеля, П. Бурдьє; диференціація художніх структур у Н. Лумана, С. Леша. Узагальнюючи сучасний досвід експлікації поняття образотворення уточнено досліджуваний термін як форму практики, орієнтовану на естетичний принцип доцільності, що має наступну структуру здійснення: присутність – репрезентація – презентація.

2. Виявлено підстави опозиції образу та ейдосу, форми та матерії в контексті розрізнення когнітивних функцій мистецтва в античній естетиці через призму платонівської антитези ілюзорності як видимості та справжньої онтології як праобраза навіть чуттєвих речей та Аристотелівського когнітивного підходу та концепції мімезису, який скасовує такий ступінь протиставлення ідеального та реального, звертаючись до динаміки співвідношення концептів форми та матерії.
3. Прояснено специфіку взаємозв'язку образотворчих мистецтв в концепціях німецького Просвітництва, де відбувається зсув у інтерпретації образу від *Imago* як портретного наслідування померлим, як відбитку у вигляді маски-обличчя до *Bild* як «єдиної картини» (І. Кант), що впорядковує хаос відчуттів на засадах синтезу апріорних форм.
4. Обґрунтовано статус образу для «класичної форми мистецтва» як «прекрасного скульптурного образу» в «єдності змісту та форми» (Г. Гегель), з урахуванням фіхтеанського підходу до «формотворчої здатності Я».
5. Розкрито специфіку рецепцій образотворення в українській філософії від «образу благочестя» (Г. Сковорода), «першообраза» та «образу буття» (П. Юркевич), «поетичної творчості» «без-образне/потворне» (А. Канарський).
6. Визначено підстави «руйнації образу» та особливості концептуалізації активності мистецтва в перспективі культуротворення сьогодення, які намагаються виявити перспективи образотворення в горизонті іманентності та принципової незавершеності процесу руйнування (Г. Зіммель).

Наукові дослідження були виконані здобувачем на кафедрі філософії КПІ ім. Ігоря Сікорського в рамках ініціативної теми «Філософія творчості як теоретична основа технологічних і соціальних інновацій», номер державної реєстрації УкрІНТЕІ № 0121U113478, дата реєстрації: 21.10.2021 р. під керівництвом доцента кафедри філософії, кандидата філософських наук, доцента Костроміної Ганни Михайлівни.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання здійснити

філософсько-естетичне дослідження актуальних модифікацій образотворення в проблемному полі класичної естетики, виявити форми їх рецепції та переосмислення в контексті теоретичного поля сучасної естетики виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Богдана П.А. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 033 Філософія та напрямкам досліджень відповідно до освітньої програми Філософія.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям Філософія.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадиння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Богдана Павла Анатолійовича є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою. Викладення матеріалу в роботі характеризується логічною послідовністю, об'єктивністю, аргументованістю висновків. Текст роботи написано науковим стилем мовлення з використанням загальноприйнятої термінології із області філософії.

Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації 259 сторінок.

У вступі обгрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, охарактеризовано її актуальність, означено об'єкт та предмет дослідження, визначено мету й завдання, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, обгрунтовано наукову новизну дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади та витоки дослідження концепту образотворення в естетичній думці» проаналізовано сучасні філософські підходи до проблеми образотворення, виділено центральні концепти, які стосуються діалектики образності, пластичності мислення та значення етико-естетичних ідеалів у розвитку духовості, приділено значну увагу до історико-філософського процесу розгортання поняття образу від доби Античності до сьогодення, від Піфагора, Платона, Аристотеля до Зіммеля, Бьома, Бодріяра, що дало змогу уточнити і переосмислити такі поняття як форма та діяльнісна сутність форми, підкреслена ключова роль такого виду мистецтва як скульптура для осмислення проблеми образотворення, сформульовані принципи скульптурності та пластичності матерії і мислення.

У другому розділі «Само-образ мистецтва та його «класична форма»: динаміка взаємодії у світлі модерної філософії» прояснено специфіку

та підстави образотворчих мистецтв у концепціях німецького Просвітництва, перш за все через розкриття значення пластичності як ключової категорії мислення, діяльності та мистецтва. Зафіксовано розбіжності в оцінці мистецької форми між Платоном та Аристотелем, в розумінні природної та суспільної краси між І. Кантом і Г. Гегелем. При дослідженні структурних та психоаналітичних напрямів (Соссюр, Лакан) підкреслено, що вони актуалізують питання символу і мови як основи для розуміння людської свідомості та культурних процесів.

У третьому розділі «Рецепції концепту «класичної форми мистецтва» та проблема образотворення» особлива увага приділена з'ясуванню специфіки рецепції образотворення в українській філософії, зокрема творчості Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича і Анатолія Канарського, які активно працювали над осмисленням проблематики гармонії людини та суспільства, цілісності духу та матеріальної основи життя, а також значення ідеалів у соціокультурному розвитку. Дослідження підстав «руйнації образу» та ролі активності мистецтва в перспективі культуротворення сьогодення обумовило необхідність приділити увагу політичному вандалізму як феномену, що відображає глибинні суспільні суперечності.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Наукові результати дисертації висвітлені у 8 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України.

Також результати дисертації були апробовані на 5 наукових фахових конференціях: Філософські засади креатосфери у контексті творчості (м. Київ, 30 травня 2019 р.); Мистецька освіта в Україні: сучасний стан – інноваційність – перспективи розвитку (м. Київ, 12–13 квітня 2019 р.); Філософія і художня культура у хронотопі технічного університету (м. Київ, 12 грудня 2019 р.); Місце та роль ідейної спадщини Г.В.Ф. Гегеля в європейській та світовій історії (м. Київ, 19 грудня 2020 р.); Вплив гегелівської філософії на розвиток класичної та сучасної теоретичної традиції (м. Київ, 9 грудня 2021 р.).

Публікації здобувача оформлені на високому науковому рівні, основні положення та результати дисертаційної роботи отримані автором особисто, порушення принципів академічної доброчесності не виявлено.

Таким чином, наукові результати, описані в дисертаційній роботі, повністю втілені у наукових публікаціях здобувача.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

1. У дисертації потужно представлено проблему пластичності мислення і скульптурності мислення, але, на нашу думку, недостатньо чітко

простежується зв'язок цих понять з поняттям критичності мислення, з його становленням у конкретної особистості, хоча автор слушно підкреслює, що розглядає скульптуру як конкретну форму образності і діяльності з погляду всезагальності мислення, тобто формування цілісного (а не розірваного) світогляду, оснований на критичному, а, отже, гуманістичному світосприйнятті, і потребує освіченості не лише в плані розвитку мислення, а й естетичного виховання, виховання чуттєвості як образної форми мислення.

2. Розглядаючи проблематику символічної форми образу, автор підкреслює, що вона розроблялась в добу Просвітництва, в неопозитивізмі, структуралізмі, доречно було б провести паралелі з символічним світом Г. Сковороди.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу.

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Богдана Павла Анатолійовича на тему «Модифікації образотворення в історії естетичної думки» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Богдан Павло Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія.

Рецензент:

Доцент кафедри філософії, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат філософських наук,
доцент

СВІДЛО

Тетяна СВІДЛО

«25» червня 2025 року

